

ДЕРЖАВНА РЕЄСТРАЦІЯ, ЛІЦЕНЗУВАННЯ ТА ВИДАЧА СПЕЦІАЛЬНИХ ДЕРЖАВНИХ ДОЗВОЛІВ НА ЗДІЙСНЕННЯ ДЕЯКИХ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦТВА: теоретично-прикладні питання

Олег Баклан,

професор кафедри теорії, історії та конституційного права Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі, кандидат юридичних наук, доцент

До питань державної реєстрації, ліцензування та видання спеціальних державних дозволів у сфері підприємництва при реєстрації об'єктів інтелектуальної власності тощо, з огляду на їхню практичну значущість та актуальність постійно звертаються як вітчизняні так і зарубіжні вчені-дослідники [1–8 та ін.]. Тож метою цієї статті є визначення властивостей державної реєстрації в сфері підприємництва та висловлення власних думок щодо вдосконалення цієї форми державного регулювання суспільних відносин у сфері підприємництва.

Державну реєстрацію Ю. Козлов, Д. Овсянко, Л. Попов визначають як акт офіційного визнання законності відповідних дій і правових актів [2, 381]. Молодий вітчизняний дослідник О. Мостовой стверджує, що державна реєстрація — це акт офіційного визнання законності існування визначених матеріальних об'єктів і юридичних фактів [9, 54]. Допускає ототожнення реєстрації і обліку А. Правдюк [8, 156–164]. А. Агапов основним призначенням державної реєстрації вважає наділення особи-заявника правами юридичної особи або власника [10, 91–92]. Основними критеріями якості реєстраційної діяльності, як слушно зазначає М. Гурковський, є: результативність реєстраційної діяльності, своєчасність реєстраційної діяльності, доступність реєстраційної діяльності, зручність реєстраційної

діяльності, повага до особи в процесі реєстраційної діяльності, професійність надання реєстраційної діяльності, дотримання принципів реєстраційної діяльності [1, 13].

Державну реєстрацію (а також ліцензування; видання спеціальних державних дозволів на здійснення певних видів діяльності) у цій статті ми розглянемо як складову одного з елементів адміністративно-правових відносин в сфері підприємництва. З огляду на це, спробуємо подивитися на ці юридично значущі дії як на зовнішній прояв регулювання підприємницької діяльності.

Реєстрація в сфері підприємництва є такою формою державного регулювання (управління), котра відображає врегульовані нормами права (переважно адміністративного) такі суспільні відносини, що виражаються в конкретному зв'язку між компетентними і зобов'язаними в цій сфері суб'єктами — носіями суб'єктивних юридичних прав, обов'язків, а також інтересів. Здійснення реєстрації в сфері підприємництва відбувається на основі особливих нормативних (і ненормативних) правових актів (які є джерелами різних галузей права), тому трансформація правовідносин за участю суб'єктів цих відносин під впливом дії законів (підзаконних нормативно-правових актів) відбувається і за допомогою суміжних галузей права (господарського, податкового, міжна-

родного, митного, аграрного та деяких інших).

Реєстрація в сфері підприємництва як форма державного регулювання (управління), з одного боку, є зовнішнім проявом волі держави та її компетентних органів, адже правовідносини в сфері підприємництва при реєстрації виникають, переважно, на підставі забор'язальних адміністративно-правових норм. З другого боку реєстрація в сфері підприємництва є волевиявленням (здійсненням інтересу) інших учасників правовідносин, тобто суб'єктів господарювання (чи майбутніх суб'єктів господарювання), котрі прагнуть досягти бажаного результату, наприклад, легалізувати власний бізнес.

Отож реєстрацію у сфері підприємництва як форму державного регулювання (управління) можна розглядати як особливу форму взаємодії (правового зв'язку) між суб'єктами, наділеними реєстраційними повноваженнями, та суб'єктами господарювання (чи майбутніми суб'єктами господарювання), що зовнішньо проявляється через їхні законодавчо визначені права (інтереси), обов'язки, повноваження і відповідальність та закріплені у відповідних адміністративно-правових нормах, які регламентують різноманітні процедури реєстрації.

Беручи до уваги вищезазначене, властивостями реєстрації в сфері підприємництва як форми державного регулювання (управління), на наш погляд, є такі:

- ця форма державного регулювання (управління) набуває прояву в особливій сфері суспільного життя — сфері підприємництва;
- реєстрація в сфері підприємництва виконує особливу функцію — функцію обліку (дозволу на здійснення) дозволених державою видів підприємницької діяльності;
- ця форма державного регулювання (управління) регламентується спеціально створеними правовими

нормами, переважно, адміністративно-процесуальними;

- реєстрація в сфері підприємництва може здійснюється спеціально створеними органами виконавчої влади (органів місцевого самоврядування);
- суб'єкти господарювання (чи майбутні суб'єкти господарювання), що підлягають реєстрації в сфері підприємництва, здійснюють її добровільно з метою отримання певної правосуб'єктності (господарської, податкової, митної, аграрної, адміністративної та деяких інших, при цьому адміністративна правосуб'єктність умисно поставлена нами не на початку переліку).
- реєстрація в сфері підприємництва може характеризуватися достатньо широким колом адміністративних процедур, які можуть бути як суто реєстраційні, так і можуть охоплювати ліцензійні, дозвільні, облікові та деякі інші процедури;
- реєстрація є актом офіційного визнання законності майбутніх дій і правових актів певних суб'єктів в сфері підприємництва.

На наш погляд, правильною є думка тих дослідників, які вважають що такі юридично значущі дії, як реєстрація, облік, видання дозволів, за своїм змістом часто збігаються [9, 54; 11, 12–15; 8, 156–164]. Хоча відмінності між цими юридично значущими діями, на нашу думку, безумовно, можуть бути предметом наукових досліджень.

Провідне місце (з огляду на переважність застосування) серед цих юридично значущих дій належить реєстрації. Так, Л. Горбунова зазначає [12, 14], що обсяги цієї роботи з року в рік постійно збільшуються. Так, якщо в 1993 році Міністерством юстиції України було зареєстровано 210 нормативно-правових актів, то в 2004 році в 6 разів більше, а саме, 1287

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

нормативно-правових актів. За період з 1993 до 2003 року Міністерством юстиції здійснено правову експертизу близько 12 000 нормативних актів, обласними управліннями юстиції проведено правову експертизу 25 295 актів, з них понад 7 000 — розпоряджень голів обласних держадміністрацій, а районними управліннями юстиції — 56 981 акти, подані на державну реєстрацію.

Також Л. Горбуновою звертається увага, що здійснюючи державну реєстрацію нормативно-правових актів органів виконавчої влади, органи юстиції України за весь час виконання цих функцій запобігли прийняттю більш ніж 17 000 незаконних правових норм. У середньому щороку в такий спосіб запобігається набуття чинності близько 1500 незаконних правових положень. Опрацьовуються найбільш поширені види порушень законності, що їх виявляють органи юстиції під час державної реєстрації підзаконних нормативно-правових актів. Це, зокрема, такі: порушення чи обмеження актом встановлених законом прав, свобод або законних інтересів громадян, підприємств, установ і організацій; покладення на них непередбачених законодавством обов'язків; видання акта з перевищенням компетенції відповідного органу виконавчої влади; невідповідність акту вимогам законодавства про мови; невиконання процедур узгодження акта із заінтересованими органами, коли це відповідно до чинного законодавства є обов'язковим [12, 14–15].

В цьому сенсі ми поділяємо думку Л. Горбунової щодо запровадження адміністративної відповідальності посадових осіб органів виконавчої влади за порушення законодавства про державну реєстрацію. Та оскільки порушення законодавства про державну реєстрацію відбувається не лише як спрямування до виконання незареєстрованих нормативно-правових актів і актів, у державній реєстра-

ції яких відмовлено, чи намагання встановити норми права в індивідуальних або інформативних документах, то практично реалізувати пропозицію про запровадження адміністративної відповідальності за порушення законодавства про державну реєстрацію пропонуємо встановити не в абсолютно визначеній диспозиції (як пропонує Л. Горбунова), а бланкетною нормою «Порушення законодавства про державну реєстрацію правових актів» Глави 15 КУпАП «Адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління» такого змісту: «порушення законодавства про державну реєстрацію правових актів — тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від п'ятидесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян». Відповідно, потрібно передбачити доповнення Глави 17 КУпАП нормою, про підвідомчість цієї категорії справ органам Міністерства юстиції України та доповнити ст. 255 КУпАП нормою, що передбачає адміністративну юрисдикцію щодо посадових осіб, які мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення законодавства про державну реєстрацію нормативно-правових актів.

Водночас, у цьому напрямі заслуговує на окреме дослідження досвід законотворчості та правозастосування нашого північного сусіда — Російської Федерації, де вже давно з 08.12.2003 року запроваджена адміністративна відповідальність за «Порушення законодавства про державну реєстрацію юридичних осіб та індивідуальних підприємств» у ст. 14.25 Кодексу РФ про адміністративні правопорушення. Ця стаття складається з чотирьох частин, які забороняють:

- « • Несвоєчасне чи неточне внесення записів про юридичну особу в єдиний державний реєстр юридичних осіб або про індивідуального підприємця в єдиний державний реєстр індивідуальних підприємств;

- Незаконну відмову у наданні чи несвоєчасне надання відомостей і (або) документів, які містяться в єдиному державному реєстрі юридичних осіб або єдиному державному реєстрі індивідуальних підприємців або інших передбачених законодавством про державну реєстрацію юридичних осіб і індивідуальних підприємців документів особам, зацікавленим в отриманні таких відомостей і (або) документів;
- Неподання, чи несвоєчасне подання, або подання недостовірних відомостей про юридичну особу або про індивідуального підприємця в орган, який здійснює державну реєстрацію юридичних осіб та індивідуальних підприємців, у випадках, якщо таке подання передбачено законом;
- Подання до органу, що здійснює державну реєстрацію юридичних осіб і індивідуальних підприємців, документів, які містять завідомо неправдиві відомості, якщо така дія не містить кримінально караного діяння» [13, ст. 14.25].

На нашу думку, вже перший погляд на юридичний зміст цієї норми підказує, що запровадження подібної норми до вітчизняного законодавства, як мінімум, заслуговує на

уважне вивчення. До речі, в Російській Федерації справи про такі правопорушення (а саме — ч. 1, 2, 4 Ст. 14.25.) законодавець розглядає як досить суспільно небезпечні, оскільки відносить їх розгляд до компетенції суду [13, Ст. 23.1].

Автор сподівається, що вищезгадані питання зможуть слугувати започаткуванню та означенню проблематики щодо державної реєстрації, а також ліцензування, видання спеціальних державних дозволів на здійснення деяких видів діяльності, зокрема при реєстрації об'єктів інтелектуальної власності [14, 48–55] порівняно з реєстрацією деяких інших об'єктів. ♦

Список використаних джерел

1. Гурковський М. П. *Реєстраційна діяльність публічної адміністрації: організаційно-правовий аспект* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07/ М. П. Гурковський. — Львів, 2010. — 19 с.
2. Козлов Ю. М. *Административное право* : учебник / Козлов Ю. М., Овсянко Д. М., Попов Л. Л. — М. : Юристъ, 2005. — 703 с.
3. *Державна реєстрація речових прав на нерухоме майно та їх обмежень* : підручник / В. І. Курило, І. В. Гиренко, К. М. Куркова, С. С. Овчарук ; за заг. ред. В. І. Курила. — К. : Магістр ХХІ сторіччя, 2011. — 194 с.
4. Пальчук П. *Тенденції розвитку інституту ліцензування за законодавством України* / Пальчук П. // *Підприємництво, господарство і право*. — № 7. — 2010. — С. 73–75.

5. Чистяков П. М. *Контроль органів державної податкової служби України за підприємницькою діяльністю, яка підлягає ліцензуванню: теорія та практика реалізації.* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07 / П. М. Чистяков. — Ірпінь., 2004. — 21 с.
6. Амінова О. В. *Соціально-ціннісний зміст економічної діяльності людини* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.03 / О. В. Амінова— К., 2010. — 17 с.
7. Баклан О. В. *Щодо закордонного досвіду державного регулювання підприємництва* / О. В. Баклан // *Правова інформатика.* — 2010. — № 3 (27). — С. 48–55;
8. Правдюк А. Л. *Деякі питання державної реєстрації та ідентифікації сільськогосподарських тварин як виду адміністративного провадження* / А. Л. Правдюк // *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності* : зб. наукових праць. — 2007. — № 4. — С. 156–164.
9. Мостовой О. А. *Адміністративно-правові та організаційні засади провадження за зверненнями громадян до органів виконавчої влади України* : дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Мостовой Олександр Анатолійович. — К., 2011. — 201 с.
10. Агапов А. Б. *Учебник административного права* / Агапов А. Б. — М. : Зеркало, 1999. — 376 с.
11. Кудря В. *Види проваджень по зверненням громадян до органів виконавчої влади та адміністративні (управлінські) послуги громадянам з боку органів виконавчої влади України* / В. Кудря. // *Право України* — 2006. — № 3. — С. 12–15.
12. Горбунова Л. М. *Підзаконні нормативно-правові акти: організаційно-правові питання забезпечення законності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07* / Л. М. Горбунова — К., 2005. — 18 с.
13. *Кодекс РФ об административных правонарушениях (КРФоАП) : по состоянию на 02.07.2011 года* // Библиотека российского законодательства. — М. : Омега-Л, 2011. — 320 с.
14. Баклан О. В. *Деякі питання щодо зв'язків між суб'єктами та об'єктами адміністративно-правових відносин при реєстрації об'єктів інтелектуальної власності та деяких інших об'єктів.* / Баклан О. В. // *Теорія і практика інтелектуальної власності.* — 2011. — № 2 (58). — С. 10–16.